

reasons for this are beginning of active development of the individual, during this period value foundations of the outlook are laid. The basic factors of development of intolerance are analyzed, the leading tasks of formation of tolerance are defined, the main directions of formation of tolerance of preschool children are characterized. The set of methods and techniques for the formation of tolerance of children of preschool education institutions has been created, the criteria and indicators, the guiding principles of pedagogical tolerance have been determined.

Among the factors that influence the productivity of the process of formation of preschool children's tolerance, we consider it appropriate to identify separately the level of education of the teachers and parents on tolerance issues as well as emotionally balanced environment. This may be the basis for further research. The ability of one's own behavior and example to engage others in the positions of tolerance is essential for preschool teachers and very important for the development of tolerance of preschool children.

Key words: tolerance, intolerance, stereotypes, adoption, personality, individuality, differences, preschool children, formation.

УДК 101.379.82

Наталія Гречаник

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка

ORCID ID 0000-0003-3300-3198

DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/130-141

ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження продиктована наявністю соціально значущих явищ у нашій державі, серед яких: глобальне переосмислення системи цінностей; поглиблення наявної «кризи особистості», що виявляється нестійкістю життєвих орієнтирів; переорієнтація всіх існуючих традицій, у тому числі й в освітній царині, на гуманітарний, національно-спрямований і культурний базиси; відсутністю механізмів «збереження самоцінності й ідентичності» сучасної особистості в потоці інформації, споживацьких намірів тощо. Як фундаментальна наука філософія є інструментом в отриманні відповідей на питання усвідомлення призначення, мотивів і потреб особистості, яка оволодіє культурологічною компетентністю. Аналіз родових понять («культура», «культурологія», «компетентність», «особистість») у філософському контексті й утворює «філософський аспект культурологічної компетентності особистості».

***Ключові слова:** особистість, культура, культурологія, компетентність, культурологічна компетентність.*

Постановка проблеми. Глобальна гуманітарна криза привела до актуалізації проблем виховання як головної умови виживання і розвитку суспільства ХХ ст. Загальною думкою численних дослідників є переконаність, що виховання має стати засобом відвернення соціальної деградації,

установлення суспільної моральності, культури, духовності і, перш за все, людської особистості. Адже всі проблеми держави можна вирішити тільки сформувавши виховану, соціалізовану і культурну людину (Горбенко, 2015). У зв'язку з цим, формування культурологічної компетентності особистості стає пріоритетним у всіх сферах життя країни і, насамперед, у галузях «людинотворення», а саме в процесах освіти, виховання тощо. Тому з огляду на те, що формування культурологічної компетентності особистості фокусується на питаннях становлення й розвитку особистості у взаємовідносинах із соціумом і природою, то, на нашу думку, саме філософський аспект є фундаментально-значущим у пошуку ефективних шляхів культуротворчості людини.

Аналіз актуальних досліджень. Необхідно відзначити, що науковцями вивчалися такі аспекти, які є дотичними до проблеми культурологічної компетентності особистості: історичні теорії людської культури як процесу еволюції досліджували І. Анохін, М. Бакунін, М. Бердяєв, Л. Карсавін, В. Кремень, С. Кривих, П. Матвієнко, Л. Рахлевська, В. Соловйов, П. Флоренський та ін.; зосередили увагу на сутнісній характеристиці культури, як явища, що є транслятором культурної сутності людини Л. Вітгенштейн, С. Гатальська, Л. Дорогова, М. Каган, М. Кордон, Л. Матвеева, Н. Миропольська, В. Орлов, В. Радкевич, О. Шевнюк та ін.; здійснювали наукові розвідки питань реалізації культурологічного підходу в площині утворення якісних особистісних характеристик Є. Баллер, Є. Бондаревська, І. Зязюн, О. Рудницька, В. Сластьонін та ін.; окремі аспекти культурологічної спрямованості підготовки майбутнього фахівця аналізували Л. Буєва, І. Луцька, В. Маслов, О. Попова, Н. Сердюк та ін.

Мета статті – здійснити аналіз трактувань основних понять досліджуваного феномена в площині філософського виміру з метою виокремлення пріоритетних позицій для уточнення сутнісної характеристики «культурологічної компетентності особистості».

Виклад основного мареліалу. Як відомо, філософія в перекладі з грецької – «любов до мудрості», наука, яка досліджує природу й сутність світу, природу та сутність людини. На думку давньогрецького філософа Арістотеля (384–322 рр. до н.е.), філософія – це знання про причини й початок, про сутність, про суттєве й загальне. Такі класичні твердження про те, що філософія є особливою формою пізнання світу, механізмом якого є вивчення суттєвих характеристик і основних принципів становлення й буття людини в системі відносин людини та світу дали нам привід розглядати філософський аспект у вивченні культурологічної компетентності особистості пріоритетним і базовим.

Вивчення досліджуваного феномена під таким кутом дозволить схарактеризувати його як систему категорій, теоретичних поглядів, місце суб'єктивного в різних проявах особистості, на засадах знання про

природу, суспільство, і це дасть можливість осмислити культурологічну компетентність через тлумачення понять: «культура», «культурологія», «компетентність», «особистість» у філософському вимірі.

Ключовим елементом культурологічної компетентності особистості є, власне, особистість як явище і як поняття. З метою осмислення «особистості» у площині нашого дослідження ми звертаємо увагу на філософські вчення, центром яких є людина. У Стародавньому Китаї вважалося, що «між Небом і Землею людина найцінніша», а давньогрецький філософ Протагор (V столітті до н. е.) вважав, що тільки людина здатна пізнавати навколишній світ і саму себе, перетворювати їх відповідно до законів розуму, добра й краси. Філософи Античності, зокрема Сократ, розробили теорію (*антропоцентризм*), основою якої є вчення про буття людини, орієнтованого на пізнання світу, себе і суспільства. Основною тезою виступало твердження, що людина – це частина космосу, яка в своїх проявах підпорядкована вищому началу – долі. Вже в Середньовіччі антропоцентризм поступився *геоцентризму*, де людина розглядалась як творіння Боже із суперечливою єдністю душі й тіла, сутність людини визначає душа (Ф. Аквінський) (Лутай, 1996; Миронов, 2005; Андрущенко 2006; Феллер, 2005).

На початку XVIII ст. з'явилась окрема філософська течія *антропология*, яка близька за своєю сутністю до суспільних сучасних наук, що вивчала тілесну природу людини, її походження й подальший розвиток, утворення людських рас і нормальні варіації фізичної будови людини (Лутай, 1996; Феллер, 2005).

У подальшому сформувалася філософська концепція – *філософська антропология* (перша половина XX ст.). Це напрям західноєвропейської філософії, який є цілісною системою у вченні про взаємовідносини людини й природи шляхом використання різних наук (психології, біології, етології, соціології, релігії). Такі різні акценти в аналізі сутності людини призвели до утворення різних напрямів антропологии: *фізична* – шукає такі матеріальні сліди культур, як знаряддя й залишки вогнищ, зв'язки між розмірами головного мозку, здатністю прямоходіння та культурного розвитку; *археологічна* – вивчає об'єкти, залишені попередніми людьми (зразки видів мистецтв, будинки, одяг, посуд, знаряддя праці тощо); *лінгвістична* – аналізує мови людей різних культур, антрополінгвісти намагаються знайти зв'язки між мовою людей та іншими аспектами їх культур тощо (Горбенко, 2015; Миронов, 2005; Феллер, 2005).

Епоха Відродження увінчалася лозунгами, що Людина – не просто творіння Боже, а особлива істота, яка отримала від Бога розум і дар творчості й вільна у виборі життєвого шляху. Також гуманістам була притаманна віра в безмежні можливості людини, її самореалізацію. В Епоху Нового часу вчені акцентували увагу на розумових і пізнавальних здібностях людини, завдяки

яким вона здатна змінити світ, створити справедливе суспільство. Філософи цієї доби бачили в людині, насамперед, її духовну сутність і вірили в безмежні людські можливості (Миронов, 2005).

У площині нашого дослідження ми не можемо оминати вчення німецьких класичних філософів щодо особистості І. Канта, Г. Гегеля. На їх думку, людина, з одного боку, належить до природної необхідності, а з іншого – до моральної свободи та абсолютних цінностей (І. Кант); людина – це істота, яку серед інших продуктів природи вирізняє самосвідомість і вона є суб'єктом духовної діяльності й носієм духу та розуму (Г. Гегель) (Рудницька, 2000).

Необхідно відмітити, що в антропології Східної Європи зазначені вище ідеї знайшли своє продовження, а саме в ціннісній системі морального виховання, що базується на християнських принципах і законах духовності. За поглядами Г. Сковороди, людина знаходиться в центрі усієї філософської системи, саме тому найважливіше місце в концепції мислителя відведене категорії «людина і світ», що демонструє соціальну природу духовного в людині, а тілесна оболонка душі повинна проіннятися розумом, аби надати шляхом вільного впливу серця (результат людського пізнання двома підходами: розумовим і інтуїтивним самопізнанням) (Горбенко, 2015, с. 13).

Згодом, у філософських концепціях ХХ ст. (А. Адлер, Е. Кассігер, Ж. Сартр, Ф. Фромм, К. Хорні, М. Шелер, К. Юнг та ін.) активно розвиваються ідеї гуманізму, автори яких намагаються дати відповідь на питання: «що є людина?», як змінюється людина, урахувавши онтологічні суперечності свого існування, яка включена в систему виховання, просвітництва?

У сучасній філософії можна виділити кілька основних поглядів на людину: біологізаторську (людина є високорганізованим механізмом), соціологізаторську (людина – система людства), культурологізаторську (людина як особистість з її моральним і естетичним світом). Л. Дротянко характеризує людину як одиничного представника людського роду в інтегральній єдності біологічних і соціальних характеристик; індивідуальність окреслюється неповторністю людини в її духовних якостях, здібностях, самостійній діяльності, житті в цілому, тобто становлення індивідуальності відбувається в умовах конкретної епохи й культури; особистість виступає як цілісна система інтелектуальних, соціально-культурних та морально-вольових якостей людини, виражених в індивідуальних особливостях її свідомості й діяльності (Браніцька, 2018).

Отже, становлення і розвиток людини-особистості у філософській системі координат розуміють як процес духовної особистісної еволюції завдяки матеріальній і духовній діяльності, у якій людина стає продуктом єдності універсально-людського та неповторно-індивідуального і який можливий лише через діалог, творчу комунікацію з природою, іншими людьми, культурним надбанням (Горбенко, 2016, с. 16; Арнольд, 1992, с. 227).

Нас більшою мірою цікавить позитивна динаміка особистості в напрямі вдосконалення її людських якостей. У цьому розумінні варто погодитись із сучасними філософськими трактуванням особистості: «жива істота, життєдіяльність якої являє собою заснований на матеріальному виробництві, здійснюваний у системі суспільних відносин процес свідомого цілеспрямованого, перетворюючого впливу на світ і на саму людину для забезпечення нею свого існування, функціонування та розвитку» (Рацул, 2016, с. 223).

Головним набутком людей, результатом і підсумком життєвих траєкторій особистостей, людських спільнот і цілого людства завжди була культура. Це поняття вперше вжив М. Цицерон для визначення сутності філософії, яку він трактував як «культуру розуму», оскільки вважав філософію культурою, бо вона обробляє розум. Починаючи з Цицерона, теоретики вбачають у культурі міру інтелігентності, досконалості людини, засіб плекання людської душі (Арнольдів, 1992).

Як самостійна наукова категорія «культура» застосовується для визначення результатів діяльності людини, як могутній фактор соціального розвитку, зміна у природі під впливом людини. Особливість культури в людському факторі. Якщо стародавні римляни вживали слово «культура» відносно обробітку землі, то сучасний контекст «обробка людської душі». У перекладі з латинської «культура» – це обробіток, виховання, освіта, розвиток, а «культурне» розуміється, як «штучне», а культура виступає штучним (неприродним), створеним самою людиною, середовищем її життя (Рудницька, 2000; Хайдеггер, 1992).

Як вважають Б. Кононенко і М. Болдирєва, до основних функцій культури належать: пізнавальна (гносеологічна), ціннісна (аксологічна), діяльнісна (праксеологічна), людинотворча (пов'язана із соціалізацією особистості), інформаційна, комунікативна (Кононенко та Болдирєва, 1998, с. 62). А. Арнольдів вважає, що культура складає триєдине ціле і проявляється в трьох необхідних життєвих зрізах: у вигляді внутрішньої і спонтанної культури, що сконцентрована в духовному світі людини; інформаційної системи, яка забезпечує створення, збереження і передачу знань; функціональної складової (поведінка людей у суспільстві) (Арнольдів, 1992, с. 60). За версією О. Рудницької: «...поняття культури обіймає не лише те, що існує поза людиною, але й ті зміни, які відбуваються в ній самій... Створюючи світ продуктів людської діяльності, ... людина створює і розвиває саму себе. Саме через культуру людина створює і розвиває саму себе. Саме через культуру людина відкриває і перетворює світ, реалізує власний духовний потенціал...» (Рудницька, 2000, с. 6).

Як бачимо, філософське бачення культури як явища дійсності визначає її, насамперед, як особливий спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності. Тобто, як особливе, специфічне, характерне тільки для

людини, здійснення свого буття у світі, що якісно вирізняє його від усіх інших «учасників» світового еволюційного процесу, у тому числі й від найближчих «родичів» у процесі біологічної еволюції. Отже, культура (або загальна культура) є якістю універсального духовного регулятора не тільки поведінки, але й усієї життєдіяльності людини (Арнольдів, 1992, с. 55).

Поряд із цим, у філософському словнику А. Грицанова (2003) культура тлумачиться як система надбіологічних програм людської діяльності, що історично розвиваються; поведінки спілкування, що виступають умовою відтворення та змін соціального життя в усіх її основних проявах; ДНК людини, оскільки саме людина зберігає, передає та генерує з покоління в покоління програми діяльності поведінки та спілкування людей.

За думкою Ю. Малинки, різнопланові інтепретації поняття «культура» можна розділити на 6 основних класів: *описові визначення* (за Е. Тейлором), які трактують культуру як суму всіх видів людської діяльності, звичаїв, вірувань, скарбниці всього створеного людьми (книги, картини, мова, звичаї, система етикету, етика, релігія, вироблені століттями); *історичні визначення*, які позиціонують культуру в контексті традицій та соціального досвіду суспільства у хронологічному викладі; *нормативні визначення*, що інтерпретують культуру як сукупність норм і правил, які організують людську поведінку, спосіб життя, котрий у прямій залежності від соціального оточення набувається і транслюється індивідом; *психологічні визначення*, у яких культура представлена системою набутих людиною проявів, які є результатом адаптації людини до суспільних норм життя, до природного оточення, економічних потреб тощо; *структурні визначення*, згідно з якими культура – це різного роду моделі чи системи взаємопов'язаних феноменів (утворені навколо потреб людини матеріального й нематеріального характеру, які є унікальні для кожного суспільства); *генетичні визначення*, які номінують культуру як результат того, що люди виробили: знаряддя, символи, організації, загальна діяльність, погляди, вірування, це все створене, що передається з покоління в покоління, культура – продукт соціальної взаємодії (Малинка, 2012).

Багатоаспектне бачення поняття культури, у тому числі й філософського спрямування узагальнив і класифікував О. Рацул. Здійснюючи наукове дослідження, автор визначив чотири групи визначень: *ідеологічні*, в основу яких покладене розуміння культури в площині взаємодії індивідів через потік ідей, дій, слів або наслідувань; *дидактичні*, підґрунтям яких є теорії навчання, в контексті яких поведінка людини і є культурою, що є результатом того, чого вона навчилась; *ціннісні*, які трактують культуру як соціальні ціннісні групи осіб, їхні звичаї, інститути, поведінкові реакції тощо; *символічні*, що ґрунтуються на тлумаченні культури як функціонуючих систем механізмами яких є матеріальні зразки, комплекси дій, ідей, почуттів, що виражається використанням символів або залежать від цього (Рацул, 2016).

Із вищезазначеними напрямами у тлумаченні культури перегукується класифікація типів визначень цієї категорії здійснена М. Чепую. Автор пропонує таку систематизацію існуючих тлумачень: система ідей, концептуальні конструкти, семантичні системи, що роблять можливим людське співжиття; сукупність побутуючих цінностей, стереотипів поведінки, вірувань, які характерні для окремого співтовариства чи популяції; експліцитні та імпліцитні стереотипи поведінки, що створюються й передаються за допомогою символів і є набутком певної людської групи, включаючи їх втілення в артефактах; «інформаційна структура», у якій інформація приймається чи створюється, віднаходиться, передається, використовується і втрачається (Лутай, 1996; Миронов, 2005; Андрущенко, 2006; Феллер, 2005).

Очевидно, що формування культурологічної компетентності особистості передбачає обов'язкове занурення особистості в культурне середовище як засобу й форми впливу. Цей процес, як і будь-який інший, буде супроводжуватися потужними особистісними трансформаціями характеристик людини. Поряд із цим, особистісні зміни виражаються також у кореляції системи цінностей, що відображає духовність. Загалом учені духовність вивчають як категорію культури, як результат становлення і розвитку особистості в широкому розумінні. На переконання всіх представників філософії, психології, педагогіки, соціологів поняття «дух», «духовність» належать до універсальних характеристик особистості та яка пов'язана з категоріями вищого порядку «Краса», «Добро», «Істина». Духовність властива лише людині, визначає спрямованість розумових, емоційно-чуттєвих, вольових характеристик людини й визначає якість осмислення життя, зміст системи цінностей (Горбенко, 2015, с. 26). І. Бех духовність не приписує людині як надбання ззовні, вона «виростає» зсередини разом із особистісним «Я» людини й виражається в суспільно важливих прагненнях (Бех, 2006, с. 39). У цьому розумінні духовність звеличує особистість над фізіологічними потребами, етичним розрахунком, раціональною рефлексією, те, що належить до вищої здатності душі людини (Горбенко, 2015, с. 27). Така якість особистості «виростає» завдяки процесам формування і розвитку, тобто – виховання. Ця властивість пов'язана зі збагаченням «Я» високими моральними принципами, справжньою інтелігентністю, душевною щедрістю, готовністю до співчуття, добротою, чуйним сприйняттям краси, культурою почуттів, культурою емоційних відгуків.

Вагоме значення культури в гуманістичному впливі на особистість через виховання духовності відзначав А. Швейцер, який вважав, що метою будь-якої культури є духовне вдосконалення особистості, але культура є не тільки засобом у напрямі формування ознак духовності людини як суб'єкта культури, а й, водночас, є особистість з її духовним світом як результату впливу культури на особистість (Андрущенко, 1990; Анкерсмит, 2003; Лутай, 1996).

Отже духовність людини виявляється в її спроможності до культурної ідентифікації, тобто приналежності до певної культури, інтерналізації її цінностей (прийняття як своїх), культуровідповідного стилю, життя, поведінки, самодетермінації в руслі національної культури. С. Горбенко виокремлює такі структурні елементи духовної культури: інтелектуальні (наука, освіта), етичні (мораль), естетичні (мистецтво), соціальні (мова, побут, звичаї, традиції, право, політика), релігійні (Горбенко, 2015, с. 28). На думку Р. Арцишевського, «головна ознака культури – здатність самостійно, гідно прийняти рішення на основі власного мислення та системи гуманістичних цінностей, вироблених людством у його культуротворчому поступі. Усвідомлення цього веде до переосмислення ролі культури в історичних долях людської спільноти. Саме духовні цінності є найсильнішими чинниками гуманізації суспільного буття...» (Арцишевський, 1997, с. 125). Таким чином, розвиток духовності відбувається на основі засвоєння різних форм культури, звичаїв, обрядів, релігій, мистецтва, науки, правової і політичної свідомості.

З метою конкретизації місця і ролі поняття культури в характеристиці культурологічної компетентності особистості можна виділити три типи розуміння культури в наукових трактуваннях: це характер і якісне забарвлення діяльності людини в різноманітних сферах (життєдіяльність, життєтворчість) репродуктивного і продуктивного рівнів як у побуті, так і у сфері різних видів мистецтв (художньо-творча діяльність у площинах того чи іншого виду мистецтва); морально-етичний і духовний вимір життєдіяльності людини в будь-якій сфері і за будь-якими напрямками.

Таке багатоаспектне тлумачення культури (як явища, як динамічної системи суспільно-соціальних змін, як результату діяльності людини, як якісного утворення характеристик особистості тощо) призвело до утворення окремої філософсько спрямованої галузі – культурології. Загальновідомо, що культурологія виникла на перехресті історії, філософії, педагогіки, етики, соціології, етнографії, антропології, соціальної психології, естетики, мистецтвознавства та інших наук. Міжпредметний характер культурології виражає загальну тенденцію сучасної науки до інтеграції, взаємовпливу різних галузей знань при вивченні загального об'єкта. Термін культурологія, запропонований Леслі Уайтом для визначення нової наукової дисципліни, як самостійної науки в комплексі соціальних наук. Учений розвивав ідею «культурної детермінації» явищ у суспільстві та в поведінці людини й запропонував тричленну формулу поведінки людини: організм людини – культурні стимули – поведінка.

Предметом культурології є дослідження феномена культури як історично-соціального досвіду людей, який втілюється в специфічних нормах, законах і рисах їх діяльності, передається у вигляді ціннісних орієнтирів і ідеалів, інтерпретується в «Культурних текстах» філософії, релігії, мистецтва і права. Сенс культурології на сьогоднішній день полягає в тому, щоб учити

людину на рівні культури, як її создателя. У залежності від мети і сфери, рівня знань і узагальнення виокремлюють фундаментальну і прикладну культурологію. Прикладна культурологія, спираючись на фундаментальні знання про культуру, вивчає її окремі підсистеми – економічну, політичну, релігійну, художню з метою прогнозування, проектування і врегулювання актуальних культурологічних процесів. Існують основні школи культурології: суспільно-історична (І. Канта, Г. Гегеля, Гумбольдт, Шпенглер, Тойнбі, Н. Данильчевський); натуралістична школа (З. Фрейд, К. Юнг, К. Лоренц, Б. Малиновський); соціологічна школа (Том Еліот, П. Сорокін, А. Вебер); символічна школа (Фердинанд де Соссюр, Е. Кассирер, Клод Леві-Стросс) (Кононенко та Болдирєва, 1998, с. 62).

Поняття «культурологічне» відображає знання про загальні та індивідуальні закони функціонування та розвитку культури як цілісної системи і не має завдання надавати повної та вичерпної уяви про всю масу накопичених суспільством соціокультурних цінностей та досвіду їх реалізації. Але ці знання дозволяють особистості правильно орієнтуватися в сучасному для неї культурному полі (Бех, 2006). Відтак, таке вміння тотожне поняттю «компетентність», що містить у собі ключові поняття «знання», «уміння» та «навички» тощо, які передбачають дію людини в певній ситуації, має в собі елемент готовності до ситуації через особистісну характеристику людини, через перехід від якості знання до якості діяльності, яка може бути нестандартною. У такому контексті ми вважаємо, що *компетентність* – є однією зі складових загальної культури людини, сукупність її світогляду та системи знань, умінь, які забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність. Тому для успішної діяльності особистості в культурологічному полі відіграє велику роль здатність відтворити в дії весь інструментарій.

У площині нашого дослідження для нас є цінним трактування британського дослідника в галузі культурології С. Холла, щодо сутності культурологічної освіти. Науковець вважає, що в широкому теоретичному аспекті розуміння поняття «культурологічна освіта» – це результат традиції, який розуміється як сукупність моральної, естетичної, художньої освіти й виховання особистості, що в цілому сприяють інтелектуально-емоційному розвитку особистості. Отже, дослідники погоджуються з тим, що дієвим і результативним способом розв'язання проблеми розвитку особистості людини, становлення сутності людини є її інтеграція в культуру, соціально-культурну творчість, створення культурних цінностей. Це значить, що продукти такого особистісного розвитку розкриваються в дії, тобто за умови оволодіння особистістю культурологічною компетентністю (Лутай, 1996).

Ураховуючи різні точки зору відомих науковців, щодо трактувань базових понять культурологічної компетентності, безпосередньо уточнимо її сутнісну характеристику. З філософських позицій людина потребує постійного самовизначення, у цьому зв'язку вважаємо, що культурологічна

компетентність може оцінюватись, як результат сформованого в умовах впливу того чи іншого середовища і в той самий час передбачає обов'язкову дію культурологічного характеру, самостійно ініційовану особистістю. Тому, для культурологічного спрямування особистості характерна первинна орієнтація людини в життєдіяльності, що постає у формі світогляду (сукупність уявлень людини про своє місце у світі в напрямі життєтворчості).

Висновки. Отже, філософську складову поняття «культурологічна компетентність особистості» відображає існування й функціонування людини в системі «культура – людина – наука про культуру – людина – соціум – людина – життєдіяльність – людина». З цих позицій пропонуємо розглядати культурологічну компетентність, як взаємозв'язок низки підсистемних категорій досліджуваного феномена, які утворюють самостійну функціональну систему, що містить такі компоненти: морально-етична культура; духовна система цінностей; знання про культуру в широкому і вузькому сенсах цього поняття; здатність реалізовувати і транслювати в соціумі культурологічний багаж.

Як фундаментальна наука філософія є інструментом в отриманні відповідей на питання з позицій: призначення, мотивів і потреб особистості, яка оволодіє культурологічною компетентністю. На основі аналізу наукових праць ми вважаємо, що поняття «*культурологічна компетентність особистості*» – це інтегративне багатокomпонентне утворення, яке містить такі елементи: *знання* про світову і національну культури, мотиваційно-потребову й ціннісну сфери особистості згідно з загальнокультурними еталонами; *уміння й навички* транслювати та реалізовувати їх у продуктивній площині у процесах професійної діяльності і в соціальній комунікації (життєдіяльності); *здатність* до самореалізації, саморозвитку, самоідентифікації в сучасному соціокультурному просторі, на засадах рефлексії, критичного мислення, що *проявляється в готовності* до культуротворчої діяльності в сучасних полікультурних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

- Андрущенко, В. П., Бабосов, Є. М., Губерський, Л. В. (1990). *Духовне оновлення суспільства*. Київ (Andrushchenko, V. P., Babosov, E. M., Huberskyi, L. V. (1990). *Spiritual renewal of society*. Kyiv).
- Анкерсмит, Ф. (2003). *Нарративная логика. Семантический анализ языка историков*. Москва (Ankersmit, F. (2003). *Narrative logic. Semantic analysis of historians' language*. Moscow).
- Арнольдov, А. И. (1992). *Человек и мир культуры: Введение в культурологию*. Москва (Arnoldov, A. I. (1992). *People and the World of Culture: Introduction to culture study*. Moscow).
- Арцишевський, Р. А., Боднарук, С. О., Возняк, С. С. (1997). *Людина в сучасному світі: Підручник для 11 кл.* Київ (Artsyshevskiy, R. A., Bodnaruk, S. O., Vozniak, S. S. (1997). *People in the modern world: Textbook for 11 grade*. Kyiv).
- Бех, І. Д. (2006). Виховання особистості: сходження до духовності. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Духовність особистості і сучасні стратегії виховання»*. Київ (Bekh, I. D. (2006). *Upbringing of the personality: ascension to*

- spirituality. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Spirituality of the individual and modern strategies of education"*. Kyiv).
- Браніцька, Т. Р. (2018). *Конфліктологічна культура фахівців соціономічних професій: технологія формування*. Вінниця (Branitska, T. R. (2018). *Conflictological culture of specialists of socionomical professions: formation technology*. Vinnytsia).
- Горбенко, С. С. (2015). *Розвиток гуманістичного виховання учнів засобами музики (XX – поч. XXI ст.)*. Київ (Horbenko, S. S. (2015). *Development of humanistic education of students through music (XX - beginning of XXI century)*. Kyiv).
- Кононенко, Б. И., Болдырева, М. Г. (1998). *Культурология*. Москва (Kononenko, B. I., Boldyreva, M. H. (1998). *Culture studies*. Moscow).
- Малинка, Ю. Г. (2012). Толерантність як результат міжкультурної комунікації в умовах глобалізації. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*, 2, 123-127 (Malynka, U. H. (2012). Tolerance as a result of intercultural communication in the context of globalization. *Bulletin of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology*, 2, 123-127).
- Лутай, В. С. (1996). *Філософія сучасної освіти*. Київ (Lutai, V. S. (1996). *Philosophy of modern education*. Kyiv).
- Рацұл, О. А. (2016). *Теоретичні і методичні засади системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних психологів* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Кропивницький (Ratsul, O. A. (2016). *Theoretical and methodological foundations for the systemic development of information culture of future social psychologists* (DSc thesis). Kropyvnytskyi).
- Рудницька, О. П. (2000). *Українське мистецтво у полікультурному просторі*. Київ (Rudnytska, O. P. (2000). *Ukrainian Art in Multicultural Space*. Kyiv).
- Філософія* (2005). Москва (*Philosophy* (2005). Moscow).
- Філософський словарь* (2006). Київ (*Philosophical dictionary* (2006). Kyiv).
- Феллер, В. (2005). *Введение в историческую антропологию. Опыт решения логической проблемы философии истории*. Москва (Feller V. (2005). *Introduction to historical anthropology. Experience in solving the logical problem of the philosophy of history*. Moscow).
- Хайдеггер, М. (1993). *Время и бытие. Статьи и выступления*. Москва (Khaidehher, M. (1993). *Time and existence. Articles and speeches*. Moscow).

РЕЗЮМЕ

Гречаник Наталия. Философский аспект культурологической компетентности личности.

Актуальность исследования продиктована наличием социально значимых явлений в нашем государстве, среди них: глобальное переосмысление системы ценностей; углубление имеющегося «кризиса личности», который проявляется неустойчивостью жизненных ориентиров; переориентация всех существующих традиций, в том числе и в образовательной сфере, на гуманитарный, национально-направленный и культурный базисы; отсутствие механизмов «сохранение самооценности и идентичности» современной личности в потоке информации, потребительских намерений и т. д. Как фундаментальная наука философия является инструментом в получении ответов на вопросы осознания мотивов и потребностей личности, у которой сформирована культурологическая компетентность. Анализ родственных понятий («культура», «культурология», «компетентность», «личность») в философском контексте и образует «философский аспект культурологической компетентности личности».

Ключевые слова: *личность, культура, культурология, компетентность, культурологическая компетентность.*

SUMMARY

Hrechanyk Nataliia. Philosophical aspect of the culturological competence of the personality.

Relevance of research is dictated by the presence of socially significant phenomena in our state, among them: global rethinking of the system of values; deepening of the existing "personality crisis", which turns out to be unstable, or lack of life guidelines; reorientation of all existing traditions, including those in the educational sphere, on the humanitarian, national and cultural basis; unstable, or lack of mechanisms for "conservation of individuality and identity" of the modern person in the flow of information. As a fundamental science, philosophy is a tool in obtaining answers to questions from the following points of view: purpose, reasons and needs of a personality, who will master cultural competence. The analysis of generic notions ("culture", "cultural studies", "competence", "personality") in philosophical context and forms of "philosophical aspect of culturological competence of a personality" is conducted.

On the basis of the analysis of scientific works the concept of "culturological competence of a personality" is defined as an integrative multicomponent object, which contains the following elements: knowledge about world and national culture, motivational and value sphere of a personality according to general cultural standards; skills and abilities and ways to implement them in the productive plane in the processes of professional activity and in social communication (life activity), the ability to self-realization, self-development, self-identification in the modern socio-cultural space, based on reflection, critical thinking, which is manifested in the readiness for cultural activity in the modern multicultural environment.

The analysis of a philosophical component of culturological competence of the personality is focused on specification of the essence of the investigated phenomenon with the purpose of realization of the further scientific research in this direction. The author using the methods of analysis and systematization summarizes the priority positions on cultural competence in the existing interpretations of the above-mentioned categories.

Key words: personality, culture, cultural studies, competency, culturological competence.

УДК 37.015.311

Галина Корицька

КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР
ORCID ID 0000-0002-8697-8602
DOI 10.24139/2312-5993/2019.10/141-150

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті здійснено огляд організації уроку української мови на основі діяльнісного підходу з використанням цифрових інструментів. На прикладі теми «Рід іменників. Іменники спільного роду» виділено основні види діяльності на кожному етапі уроку «відкриття» нового знання, встановлено методи, прийоми, інтернет-застосунки.

Автор визначає основні можливості кожного етапу уроку, ілюструє, яким шляхом здійснюється розв'язання практичних проблем, осмислює способи реалізації